

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

На правах рукопису

ВАРІЙ МИРОН ЙОСИПОВИЧ

**УПРАВЛІННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИМИ
СТАНАМИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ
ВІЙСЬКОВОГО ПІДРОЗДІЛУ**

19.00.05 — соціальна психологія

Автореферат

**дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук**

Київ — 1995

ЛННБ України ім.В.Стефаника



00755831 (Т)

На правах рукопису

ВАРІА МИРОН ІОСИПАВИЧ

УПРАВЛІННЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИМИ СТАНАМИ
ОСОБОВОГО СКЛАДУ ВІЙСЬКОВОГО ПІДРОЗДІЛУ.

19.00.05 - соціальна психологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

КИЇВ - 1995

AB 32. 970

Дисертацією є рукопис.

Дисертація виконана на кафедрі соціальної і військової психології Гуманітарної академії Збройних Сил Російської Федерації.

Науковий керівник - кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник С.Г.МАСЛВК;

Офіційні опоненти - доктор психологічних наук, професор О.Т.РОСТУНОВ;

доктор біологічних наук, професор Л.Д.КИЗИМЕНКО

Провідна організація - Київський військовий гуманітарний інститут

Захист дисертації відбудеться 21 "вересня" 1995р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 068.18.19 при Київському університеті ім.Тараса Шевченка за адресою: 252601, м. Київ, вул. Володимирська, 60.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Київського університету ім.Тараса Шевченка.

Автореферат розісланий 22.07 1995р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої Ради, доцент, кандидат психологічних наук *Т.С. Кириленко* Т.С.КИРИЛЕНКО

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Постійний розвиток і ускладнення умов військовослужбової діяльності на даному етапі реформування Збройних Сил України як ніколи гостро ставить питання про повне використання інтелектуальних і емоційних ресурсів людини, про можливість і шляхи їх мобілізації, всебічного розкриття.

Тому управління морально-психологічними станами військовослужбовців займає особливе місце в діяльності командира. Але на сьогодні ця проблема знаходиться поки що не розкритою. Суть в тому, що сам процес управління морально-психологічними станами військовослужбовців є складною проблемою, яка увібрала в себе цілий комплекс питань, пов'язаних саме з психологією військового колективу, соціально-психологічною структурою підрозділу, стилем керівництва, факторами зовнішнього впливу та іншим. До питань управління відноситься важлива проблема - це виявлення наявного морально-психологічного стану (МПХС) військовослужбовців підрозділу в конкретний період часу та його оцінка.

Але в питаннях поняття і суті МПХС військовослужбовців існують помітні розбіжності в сучасній соціальній і військовій психології. Це негативно впливає на практичне визначення МПХС військовослужбовців підрозділів і частин та на прийняття рішень різними командирами. Існуюча практика його визначення у військах по двох позиціях - здоровий і нездоровий, - до того ж при відсутності чітких їх характеристик, дає командирі дуже мало в плані бачення за ними всієї сукупності соціально-психологічних явищ і процесів, що протікають у підрозділах та час-

тинах, а також на їх основі конкретних проблем, котрі потребують вирішення.

В зв'язку з цим, рішення порушених проблем дозволить командирам успішно вирішувати питання, що пов'язані з управлінням підрозділами, зміцненням військової дисципліни, створенням здорової морально-психологічної атмосфери, попередженням і викоріненням нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями, а також згуртованості, бойової злагоженості, зрілості і в цілому бойової готовності.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ: морально-психологічні стани особового складу підрозділу (роти, ескадрильї) в процесі військової діяльності.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ: характер соціально-психологічного впливу командирів на формування здорового морально-психологічного стану особового складу підрозділу.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ: виявити і обґрунтувати соціально-психологічний механізм управління морально-психологічними станами особового складу військового підрозділу.

ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ:

1. Визначити сутність морально-психологічних станів особового складу підрозділу, розкрити їх зміст і структуру.
2. Виявити систему факторів, що впливають на формування здорового МПХС військовослужбовців підрозділу.
3. Розробити методику оцінки наявного МПХС військовослужбовців.
4. Обґрунтувати соціально-психологічний механізм і шляхи

підвищення ефективності управління МПХС.

ГІПОТЕЗА ДОСЛІДЖЕННЯ: управління морально-психологічними станами особового складу військового підрозділу розглядається як системокомплекс соціально-психологічного впливу на формування та протікання соціально-психологічних явищ і процесів на різних структурних рівнях підрозділу з метою встановлення в ньому психологічної рівноваги, котра дозволяє оптимізувати діяльність особового складу.

НАУКОВА НОВИЗНА ДОСЛІДЖЕННЯ полягає в наступному:

- вперше визначені поняття і структура морально-психологічного стану військовослужбовців підрозділу (військового колективу) як сукупного соціально-психологічного явища, що відображає їх зрілість і готовність до діяльності по досягненню мети військової служби;

- визначений новий підхід до виявлення конкретного МПХС військовослужбовців, дана якісна характеристика кожному із п'яти його рівнів;

- виявлено, що головними динамічними елементами структури МПХС, які визначають його рівень, є взаємовідношення в колективі (ВК), колективна думка (КД), колективний настрій (КН), колективні традиції (КТ), психологічна сумісність і самопочуття особистості в колективі (ПССОК), колективні психологічні установки і ціннісні орієнтації (КПУЦО), а також психологія рангових, формальних і неформальних груп. Їх розвиток і трансформація впливають на зміну (порушення) психологічної рівноваги особового складу підрозділу, яка відображає здоровий МПХС і характеризує його як зрілий військовий колектив;

- визначено характер зміни психологічної рівноваги в під-

розділі в залежності від полярності ВК, КМ, КТ, КПУЦО, полярності й рівнів прояву КН і ПССОК, полярності і згуртованості рангових, формальних і неформальних груп;

- обґрунтовано поняття полярності соціально-психологічних явищ і процесів, а також груп, її вплив на ймовірність виникнення конфліктів у підрозділі;

- виявлено соціально-психологічний механізм управління МПХС; показано, що він складається з чотирьох теоретичних одиниць діяльності командира.

У процесі дослідження сформульовані нові теоретичні положення з проблем, що стосуються морально-психологічних станів військовослужбовців, соціально-психологічної структури підрозділів, полярності соціально-психологічних явищ і т.д.

З урахуванням наукової значимості, новизни результатів дослідження, теоретичних висновків і практичних пропозицій на ЗАХИСТ виносяться НАСТУПНІ ПОЛОЖЕННЯ:

1. Управління морально-психологічними станами особового складу підрозділу - це системокомплекс цілеспрямованого соціально-психологічного впливу на формування і протікання соціально-психологічних явищ і процесів на різних структурних рівнях підрозділу (роти, ескадрильї) з метою встановлення в ньому психологічної рівноваги, що відображає здоровий МПХС і характеризує особовий склад підрозділу як зрілий колектив, який ефективний у військовій діяльності і забезпечує хороше самопочуття та розвиток кожного воїна.

2. Морально-психологічний стан військовослужбовців підрозділу - це сукупне соціально-психологічне явище, котре є інтеграцією складних системних і підсистемних багатофакторних та багаторівневих соціально-психологічних явищ і процесів, що протікають у військовому підрозділі в умовах учбово-бойової і

службової діяльності.

По своїй суті МПХС є сумарною інтеграційно-психологічною характеристикою, що визначає ступінь загальної готовності особового складу до активних дій по досягненню цілей, визначених командиром та військовою службою.

3. Основними показниками МПХС є:

- ступінь морально-психологічної готовності до реалізації цілей військової діяльності;

- морально-психологічна стійкість в умовах впливу негативних факторів;

- рівень активності, який відображає морально-психологічну спрямованість на рішучі та активні дії для досягнення мети, співзвучної або антиспрямованої до вимог командування;

- морально-психологічна настроєність на активну і добросовісну військово-службову діяльність;

- морально-психологічна надійність під час виконання поставлених завдань.

4. Головним критерієм оцінки рівня МПХС є коефіцієнт психологічної рівноваги, котрий відображає ступінь морально-психологічної гармонійності окремих військовослужбовців і груп підрозділу

ТЕОРЕТИЧНА І ПРАКТИЧНА ЗНАЧИМІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ:

1. Виявлений соціально-психологічний механізм управління МПХС дозволяє формувати необхідний рівень морально-психологічної готовності особового складу підрозділу до виконання поставлених завдань і вимог командування.

2. Розроблені і апробовані методики психодіагностики наявного МПХС сприяють покращенню якості роботи командного скла-

ду по соціально-психологічному супроводу процесу бойової підготовки, зміцненню військової дисципліни і вихованню особового складу, а також виявленню й оцінці соціально-психологічних явищ:

3. Врахування характеру і ступеня впливу основних факторів на МПКС військовослужбовців дозволяє командирам ефективно управляти підрозділами, приймати конкретні організаційні, матеріально-побутові, правові, виховні, соціально-психологічні і психологічні заходи.

4. Розробка проблеми управління МПКС сприятиме подальшому розвитку теорії психології військового колективу та управління ним.

ТЕОРЕТИЧНУ ОСНОВУ ДОСЛІДЖЕННЯ склали роботи вчених: Г.М.Андрієвої, О.О.Бодалева, А.С.Виготського, В.О.Ганзена, П.Я.Гольперіна, Е.С.Кузьміна, Н.Д.Левітова, А.Н.Леонтева, О.Н.Лугошкіна, В.Д.Паригіна, А.В.Петровського. Широко використані теоретичні і практичні положення, котрі висунуті в роботах військових вчених: О.Я.Анцупова, О.І.Глоточкина, М.І.Дяченко, С.К.Іліна, Н.Коупленда, В.Н.Ковальова, С.Г.Маслюка, О.В.Ответчікова, С.І.Седіна, Н.Д.Табунова, Є.П.Утліха, Н.Ф.Феденко, В.В.Шеляга та інші.

Методика дослідження включила в себе наступні МЕТОДИ: аналіз науково-теоретичної літератури і бойових документів, анкетні опитування офіцерів, прапорщиків, сержантів і солдатів, узагальнення експертних оцінок, аналіз проблемних ситуацій, полярних профілів, спостереження, аналіз результатів діяльності військових підрозділів, бесіди з різними категоріями військовослужбовців, констатувчий і формулчий експеримент. Отримані дані підлягали змістовному аналізу з використанням

засобів математичної обробки і ЕОТ.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОВОДИЛИСЬ на базі підрозділів окремого батальйону зв'язку і радіотехнічного забезпечення, авіаційно-технічної бази і винищувально-бомбардувального авіаційного полку. Достовірність результатів дослідження забезпечується матеріалами, на основі яких воно виконане, та методиком дослідження, зумовленою специфікою предмету, що висвітлюється в дисертації.

АПРОБАЦІЯ РОБОТИ Виконувалась на науково-практичній конференції, що проходила в Гуманітарній академії Збройних Сил Російської Федерації (січень 1993р.) з проблем морально-психологічної підготовки особового складу, на вченій раді Центру військово-соціологічних, психологічних та правових досліджень ЗС РФ, а також в частинах і з'єднаннях 14 Авіаційного корпусу.

Автор доповідав про результати дослідження на засіданні кафедри соціальної і військової психології ГА ЗС РФ та Військової Ради 14 Повітряної Армії.

Робота мала апробацію на кафедрі соціальної та педагогічної психології Київського університету ім.Тараса Шевченка.

В ході публікації дослідження підготовлено 3 звіти з комплексної науково-дослідницької роботи, що проводилась в масштабі академії, загальним обсягом 2,3 друкованих аркушів, а також підготовлені, апробовані і впроваджені в ряді частин 14 АВК "Основи соціально-психологічної методики з укріплення військової дисципліни" загальним обсягом 1,5 аркуша.

ДИСЕРТАЦІЯ МАЄ ТАКУ СТРУКТУРУ:

Вступ.

Глава 1. Методологічні основи вивчення проблеми морально-психологічного стану військовослужбовців підрозділу.

§1. Сутність морально-психологічних станів особового складу підрозділу.

§2. Зміст і структура морально-психологічних станів.

Глава 2. Управління морально-психологічними станами військовослужбовців підрозділу.

§1. Динаміка морально-психологічних станів.

§2. Формування здорового морально-психологічного стану особового складу підрозділу.

Висновки.

Література.

ОБ'ЄМ РОБОТИ. Рукопис має 156 сторінок машинописного тексту з таблицями, схемами та графіками. Бібліографія вклячає 113 джерел. У додатках вміщені 9 методик.

II. ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У ПЕРШІЙ ГЛАВІ з'ясовуються різні методологічні підходи до поняття суті і змісту морально-психологічного стану.

В результаті аналізу існуючих форм описання МПХС особового складу підрозділу були виявлені: якісно не суворі описання на літературній мові (художні), описання якісно строгі (термінологічні) і описання кількісні, отримані в результаті експериментальних вимірювань (емпіричні).

Всі три види описання, доповнивши одне одного, вносять суттєвий внесок у створення цілісного образу МПХС військового колективу. Однак, аналіз існуючої літератури виявляє ряд суттєвих недоліків у питаннях розробки методологічних основ проблеми, що вивчається. Відсутні чіткість і одноманітність в розумінні вжитих термінів і визначень, що призводить до нерозу-

міння і помилок при описанні близьких, але неадекватних явищ, особливо в граничних дисциплінах.

Сам термін "морально-психологічний стан особового складу" відноситься до розряду понять, що характеризують духовну сторону бойових можливостей військ. Крім нього, для визначення загального духовного стану військового колективу іноді вживають також і інші: моральний стан, моральний фактор, психічний стан, бойовий дух, духовний стан, духовні сили, моральні сили, морально-психологічна атмосфера, моральне здоров'я та інші. Однак, вони не завжди відображають зміст дійсного стану. Тому досліджується їх співвідношення і вплив на морально-психологічний стан військовослужбовців, виділяється ієрархічна драбина термінів, що застосовується в працях різних авторів, визначається серед них місце і роль понять "моральний стан" і "психологічний стан", а також понять близьких до "морально-психологічного стану" військового колективу.

Аналізуються поняття близькі до морально-психологічного стану військовослужбовців, їх розвиток і трансформація внаслідок розвитку психологічних наук. Стверджується, що морально-психологічний стан особового складу підрозділу - це єдине ціле, обумовлене тісною взаємодією двох факторів - морального і психологічного, яке забезпечує саморегулювання і самоналагодження системи, передачу властивостей елементів системи цілому і, навпаки, властивостей цілого її елементам. Вона, як цілісна замкнута система, в себе включає інтелектуальну, емоційну і вольову єдність особового складу.

Чітко висвітлюється МПХС як інтеграція складних, системних, багатфакторних і багаторівневих соціально-психологічних явищ, що протікають у військовому підрозділі. Таким чином, воно здатне виступати в якості ефективності тих чи інших со-

ціальних явищ і процесів, відобразити якісні стани військового підрозділу і його зміни в тому чи іншому напрямку.

Вказується, що складність, системність, багатофакторність МПХС впливає із соціально-психологічної структури військового підрозділу, яка представляє собою складну систему з великою кількістю підсистем різного рівня, що взаємодіють одна з одною, доповнюють одна одну, взаємовпливають одна на одну, якісно змінюють одна одну.

Кожна така підсистема має свої морально-психологічні особливості, які відображають суб'єктивну і об'єктивну сторони її життєдіяльності, тому в системі підрозділу вони в сукупності виступають як інтеграційна характеристика, що складає динамічну структуру МПХС військовослужбовців.

Отже, морально-психологічний стан військовослужбовців — це соціально-обумовлене явище, що виникає як відображення у свідомості військовослужбовців політичних, ідеологічних, економічних, соціальних, службових (військових) і психологічних відношень, обумовлених тісною взаємодією двох важливих факторів: морального і психологічного. Цей стан відображає ступінь морально-психологічної готовності особового складу підрозділу до реалізації цілей військової діяльності і вимог командування, а також морально-психологічної стійкості в умовах впливу дестабілізуючих факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Морально-психологічні стани особового складу підрозділу класифікуються:

1. По змісту: інтелектуальні, вольові і емоційні.
2. По стійкості: стійкі і нестійкі.
3. По тривалості функціонування: короткотривалі і довготривалі.

4. По впливу на хід і результати військової діяльності: позитивні, нейтральні і негативні.

5. По факторах, детермінуючих їх прояв: ситуаційні, періодичні і постійні.

6. По характеру відображення на відношення, цілісну готовність, вчинки і діяльність військовослужбовців:

- 1) здорові;
- 2) в більшому ступені здорові;
- 3) невизначені;
- 4) в більшому ступені нездорові;
- 5) нездорові.

ДРУГА ГЛАВА присвячена розкриттю змісту управлінської діяльності командира підрозділу. Зокрема, вказується, що в процесі управління МПХС можна виділити чотири теоретичних одиниць діяльності (ТОД) командира:

- 1) соціально-психологічна діагностика наявного рівня МПХС військовослужбовців підрозділу;
- 2) соціально-психологічний аналіз;
- 3) вироблення корекційної програми;
- 4) організація і реалізація соціально-психологічних корекційних заходів.

Діагностику, аналіз, вироблення програми і реалізацію корекційних заходів можна розглядати в психологічному відношенні як відносно самостійні різновидності діяльності. В цьому випадку можна говорити про діагностичну діяльність (ДД), аналітично-синтетичну діяльність (АСД), творчо-програмувчу діяльність (ТПД) і організаційно-реалізувчу діяльність (ОРД) командира.

В подальшому розкривається зміст кожного виду діяльності.

Так, ДД командира має своїм предметом фактичний МПХС військово-вслужбовців підрозділу. Її ціллю є визначення ступеня психологічної рівноваги через відповідний коефіцієнт. Відзначається, що під психологічною рівновагою розуміють здорову, найбільш сприятливу для всіх військово-вслужбовців і груп морально-психологічну атмосферу, яка характеризує особовий склад підрозділу як зрілий колектив, ефективний у військовій діяльності, здатний забезпечити добре самопочуття та розвиток кожного воїна.

Коефіцієнт психологічної рівноваги є параметром, який визначається через ймовірність конфліктності як умовної можливості виникнення конфліктів в підрозділі з причин рангових, формальних і неформальних груп, а також взаємовідносин у колективі, колективної думки, колективного настрою, колективних традицій, психологічної сумісності і самопочуття особистості в колективі, колективних психологічних установок і ціннісних орієнтацій.

Тут конфлікт розглядається як стан потрясіння, дезорганізації у відношенні до попередньої рівноваги. Це дає можливість розглядати його як інтеграційний фактор, що впливає на зміну, трансформацію та розвиток соціально-психологічних явищ і процесів, а значить на ступінь психологічної рівноваги особового складу підрозділу. Виходячи із цього, доказывается, що виникнення конфліктів в підрозділі, сила їх прояву залежить від полярності й ступеня згуртованості рангових, формальних і неформальних груп, а також полярності й рівнів прояву КН і ПССОК, полярності ВК, КД, КТ, КПУЦО. Тут полярність відображає величину відхилення параметрів соціально-психологічних явищ і процесів від еталонних, що встановлюються державою і командирами, як виразниками її інтересів у військах, і є необхідними для

високоєфективної військової діяльності. Вона також характеризує готовність і можливість негайних, рішучих і спрямованих дій груп (військовослужбовців) по досягненню цілей, що співпадають з цілями підрозділу, або протилежних.

Робиться висновок про те, що виникнення конфлікту в підрозділі з причини окремих груп (рангових, формальних, неформальних), а також ВК, КД, КН, КТ, ПССОК і КПЦО є випадкова подія, ймовірність котрої розподіляється рівномірно від 0 до 1 в залежності від полярності, рівня прояву, згуртованості. Так як випадкова подія визначає появу того чи іншого випадкового явища, то випадкова величина характеризує деякі властивості цього явища.

Згідно цього, розкривається методика визначення коефіцієнта психологічної рівноваги (R) та характеризується якісне його вираження.

Виникнення конфліктів в підрозділі є випадкова подія, яка залежить від певної множини інших подій. Тому їх ймовірність можна знайти по відомим ймовірностям інших подій. Таким чином, виникнення конфліктів в підрозділі (Рк) є середньоарифметична величина ймовірностей виникнення в ньому конфліктів з причин формальних, неформальних і рангових груп, ВК, КН, КД, КТ, ПССОК і КПЦО.

Тобто:

(1)

Рк.ф.гр.+ Рк.нф.гр.+ Рк.р.гр.+ Рк.вк.

Рк= ----- +

Рк.кн.+ Рк.кд.+ Рк.кт.+ Рк.пссок + Рк.кпуц

, де

9

- Рк. - ймовірність виникнення конфліктів в підрозділі;
- Рк.ф.гр. - ймовірність виникнення конфліктів в підрозділі з причин формальних груп;
- Рк.нф.гр. - ймовірність виникнення конфліктів в підрозділі з причин неформальних груп;
- Рк.р.гр. - ймовірність виникнення конфліктів в підрозділі з причин рангових груп;
- Рк.вк. - ймовірність виникнення конфліктів в підрозділі з причин ВК;
- Рк.кн. - ймовірність виникнення конфліктів в підрозділі з причин КН;
- Рк.кд. - ймовірність виникнення конфліктів в підрозділі з причин КД;
- Рк.кт. - ймовірність виникнення конфліктів в підрозділі з причин КТ;
- Рк.пссок - ймовірність виникнення конфліктів в підрозділі з причин ПССОК;
- Рк.кпуц - ймовірність виникнення конфліктів в підрозділі з причин КПУЦО.

Так, як саме конфлікти в підрозділі порушують психологічну рівновагу особового складу, то ймовірність їх виникнення відображає ступінь порушення цієї психологічної рівноваги.

Коефіцієнт психологічної рівноваги особового складу підрозділу ($0 < R < 1$) визначається як різниця між максимально можливою ймовірністю конфліктів в підрозділі ($R_{\text{max}} = 1$) і реально існуючою (R).

Тобто:

$$R=1-P_k \quad (2)$$

З формули 2 випливає, що при зростанні ймовірності конфліктів в підрозділі (P_k), коефіцієнт психологічної рівноваги (R) зменшується і, навпаки, при зменшенні P_k - зростає R .

Виходячи із цього, характеризується якісне його вираження і зв'язок з рівнем МПХС військовослужбовців підрозділу. Зокрема, відзначається, що МПХС військовослужбовців є: 1) здоровим при $R=0,81-1$; 2) в більшому ступені здоровим при $R=0,61-0,8$; 3) невизначеним (нейтральним) при $R=0,41-0,6$; 4) в більшому ступені нездоровим при $R=0,21-0,4$; 5) нездоровим при $R=0-2$.

Кожному рівню МПХС дається якісна характеристика, аналізується його вплив на бойову готовність підрозділу, стан військової дисципліни, виникнення нестатутних взаємовідносин між військовослужбовцями, самовільне залишення ними своїх частин (дезертирство), злочини, непокору наказам командирів (начальників).

АСД командира має своїм предметом встановлення зв'язків і відношень між різними соціально-психологічними явищами і процесами, факторами зовнішнього і внутрішнього середовища, що впливають на наявний рівень МПХС. Вона спрямована на своєрідне "розкодування" кожного елементу динамічної структури МПХС, викриття причин утворення наявних зв'язків і відношень з метою визначення кола проблем, завдань і управлінських задумів.

Вказується, що для вияснення цих питань командирю необхідно зробити психологічний аналіз:

- а) керівництва;
- б) характеру спільної діяльності;
- в) мотивації;

г) взаємообумовленості і взаємовпливу ВК, КМ, КН, КТ.

ДНБ ім. В. Стефанія
АД Укроборони

ПССОК і КПНЦО;

д) детермінованості зовнішніми факторами.

ТПД командира має своїм предметом той самий образ, який склався в результаті ДД, з уже встановленими зв'язками і відношеннями між його різними елементами, тобто АСД. Її мета полягає у розробці цілісної системи впливу на військовослужбовців і групи для встановлення в підрозділі психологічної рівноваги, тобто здорового МПХС. Ця програма повинна відображати цілісний морально-психологічний процес, що являє собою єдність емоційних, пізнавальних і вольових форм відображення, котрі по своїй інтенсивності можуть знаходитись в різних співвідношеннях і реалізовуватися на трьох взаємопов'язаних рівнях: безсвідомому, підсвідомому і свідомому.

На основі цього командир виробляє свою управлінську концепцію, яка виражає організаційний, методичний і змістовний задум, а також одночасно і інтелектуальне, і емоційне, і вольове утворення. Саме управлінська концепція диктує командиру ті чи інші рішення, реалізація яких задовільняє його управлінські потреби.

Результатом ТПД є корекційна програма.

Предметом ОРД командира є розроблена програма корекції, метом - її втілення в життя, тобто якісна зміна соціальних процесів, їх переорієнтація, розвиток або ліквідація, а також перехід якого-небудь явища соціально-психологічної сфери із негативного чи більш низького стану в позитивний чи більш високий, що відображає якісні зміни зв'язків і відношень в динамічній структурі МПХС. Мова йде про всебічний вплив на інтелектуальну, вольову, емоційну і мотиваційну сфери військового колективу (особового складу підрозділу) і окремих воїнів з метою усунення відхилень від функціональних соціально-психоло-

гічних норм, ліквідацію негативних морально-психологічних утворень і відновлення психологічної рівноваги особового складу підрозділу.

Розкривається зміст, форми і методи соціально-психологічної корекції, а також її принципи. Звертається увага на те, що методи і методики, які використовуються в психокорекції, залежать від конкретної ситуації, досвіду командира, його психологічної компетентності і стану суб'єкту впливу (група - індивід). Загальним для них є те, що головними рушійними силами психологічних новоутворень є емоційні процеси, в яких закладена велика динамічність.

ГОЛОВНІ ВИСНОВКИ:

1. Управління морально-психологічними станами особового складу підрозділу - це системокомплекс цілеспрямованого впливу на формування та протікання соціально-психологічних явищ і процесів на різних структурних рівнях підрозділу з метою встановлення в ньому психологічної рівноваги, яка відображає здоровий МПХС і характеризує його особовий склад як зрілий колектив, що ефективний у військовій діяльності, забезпечує добре самопочуття й розвиток кожного воїна.

2. Морально-психологічний стан військовослужбовців - це сукупне соціально-психологічне явище, що є інтеграцією складних системних і підсистемних багатофакторних та багаторівневих соціально-психологічних явищ і процесів, які мають місце в підрозділі в умовах учбово-бойової і службової діяльності.

МПХС військовослужбовців підрозділу може бути:

- 1) здоровим;
- 2) в більшому ступені здоровим;
- 3) невизначеним;

4) в більшому ступені нездоровим;

5) нездоровим.

Таким чином, воно виступає в якості індикатора ефективності тих чи інших соціальних явищ і процесів, відображає якісні зміни особового складу.

3. Робота командира по управлінню МПХС військовослужбовців зводиться до вирішення багатьох питань, які умовно можна звести до чотирьох теоретичних одиниць діяльності:

1) соціально-психологічна діагностика наявного рівня МПХС військовослужбовців підрозділу;

2) соціально-психологічний аналіз;

3) вироблення корекційної програми;

4) організація і реалізація соціально-психологічних корекційних заходів.

4. Для ефективного управління МПХС командир повинен мати високий рівень психологічної компетентності.

В ПРАКТИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЯХ викладені пропозиції по підвищенню рівня морально-психологічного стану військовослужбовців Збройних Сил України. Запропонований також для впровадження в практику виховної роботи командного складу та офіцерів виховних структур підрозділів і частин ряд методичних розробок з аналізу, оцінки, підвищення і прогнозування динаміки морально-психологічного стану.

У ДОДАТКАХ вміщені розроблені методики.

1) виявлення неформальних груп підрозділу (роти, ескадрильї), оцінки їх полярності і згуртованості,

2) оцінки полярності і згуртованості формальних і неформальних груп;

3) оцінки полярності і згуртованості рангових груп;

4) оцінки полярності взаємовідносин в підрозділі;

5) оцінки полярності колективної думки особового складу підрозділу;

6) оцінки полярності й рівнів прояву колективного настрою підрозділу;

7) оцінки полярності колективних традицій особового складу підрозділу;

8) оцінки полярності й рівнів прояву психологічної сумісності і самопочуття особистості в колективі (підрозділі);

9) визначення полярності колективних психологічних установок і ціннісних орієнтацій особового складу підрозділу.

III. ПУБЛІКАЦІЇ ПО ТЕМІ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Аналіз існуючих підходів до поняття змісту і показників морально-психологічного стану військовослужбовців. // Збірник: Звіт з науково-дослідницької роботи. - М: ВПА, 1991 - Додат. 4,5. - 1 друк.арк.

2. Визначення системи факторів, що впливають на зміст і динаміку морально-психологічного стану військового колективу. // Збірник: Звіт з науково-дослідницької роботи. - М: ГА ВС РФ, 1992. - Додат.8. - 0,5 друк.арк.

3. Особливості функціонування морально-психологічного стану військовослужбовців підрозділу (роти) в сучасних умовах. // Збірник: Звіт з науково-дослідницької роботи. - М: ГА ЗС РФ, 1993. - Додат.3. - 0,8 друк.арк.

* * *

Варий М.И. - Управление морально-психологическими состояниями личного состава воинского подразделения.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психо-

логических наук по специальности 19.00.05. - социальная психология, психология личности. Украинский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, 1995.

Защищается рукопись, которая содержит теоретическое исследование процесса управления морально-психологическими состояниями (МПХС) личного состава воинского подразделения, а также результаты исследования. Установлено, что управление МПХС личного состава - это комплекс целенаправленных воздействий на формирование и протекание социально-психологических явлений и процессов на разных структурных уровнях подразделения (роты, эскадрильи) с целью установления в нем психологического равновесия, отражающего здоровое МПХС.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: морально-психологічний стан, психологічна рівновага, коефіцієнт конфліктності, соціально-психологічні явища і процеси, взаємовідношення, колективна думка, колективний настрій, колективні традиції, психологічна сумісність, ціннісні орієнтації.

Uarij M.I.

The control of moral-psychological conditions of a military unit's personnel.

Thesis for a degree of a psychological sciences on speciality 19.00.05 - social psychology, psychology of a personality. The Ukrainian National University named after Taras Shevchenko, Kijev, 1995.

This thesis contains theoretical investigation of the process to control moral-psychological conditions of a military units personnel, as well as the results of such investigations.

It was established, that the control of moral-psychological conditions of the personnel is the complex of purposive influences on the formation of socio-psychological phenomena and processes on different structural levels of units (company, squadron), aimed at establishing psychological balance, which reflects the sound moral-psychological conditions of the personnel.

Підписано до друку 13.07.1995р., об'єм 1,0 д.а.

Тир. 100 пр., зам. N 72, формат 60x84 1/16.

Друкарня ВВП.

454811

AB 32.916

AB 32.916